

Надьон Вікторія Валентинівна,
докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри цивільного права № 2,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: nadonviktoria@gmail.com
ORCID 0000-0001-8240-7717

doi: 10.21564/2414–990X.156.251764
УДК 347

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, НАРОДЖЕНИХ СУРОГАТНИМИ МАТЕРЯМИ (ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ)

Досліджено проблемні аспекти, пов'язані із захистом прав дітей, народжених сурогатними матерями. Досі бракує нормативно-правових актів, які б вирішували нагальні проблеми, що виникають у цивільних правовідносинах при укладанні та виконанні договорів про надання послуг медичного характеру. Зокрема, це питання, пов'язані із: 1) захистом прав дітей, народжених сурогатними матерями; 2) правами сурогатних матерів (на випадок відмови генетичних батьків від дитини). Проаналізовано окреслені питання, сформульовано висновки, пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: сурогатна матір; генетичні батьки; ембріон; замовник; виконавець; договір; надання медичної послуги; захист; дитина.

Постановка проблеми. Сьогодні часто обговорюваними серед медиків, юристів є питання, пов'язані із застосуванням методів допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ). Одним з таких є сурогатне материнство. Цей метод застосовують у випадках, коли за медичними показниками або з інших причин жінка не може/не бажає виношувати та народжувати дитину. Відповідно такі сімейні пари, якщо вони бажають мати власних дітей, зацікавлені в послугах, які пропонують медичні установи (їх представники, агенти) щодо підбору сурогатної матері, яка візьме на себе обов'язок з виношування та народження дитини.

Правовідносини сурогатного материнства оформлюються договором між генетичними батьками та сурогатною матір'ю (в ідеалі мають бути ще договори між лікувальним закладом та подружжям, а також між лікувальним закладом та сурогатною матір'ю) [1, с. 227]. Отже, даючи згоду на роль сурогатної матері, жінка бере спектр обов'язків, які вона повинна належним чином виконувати протягом строку, визначеного умовами договору. У випадках невиконання

або неналежного виконання обов'язків сурогатна мати несе певні негативні наслідки. На генетичних батьків зазначеної послуги покладається основний обов'язок – це оплата всіх витрат, які передбачені договором.

У такому контексті, на наш погляд, потребує уваги питання щодо захисту прав дитини, яка народжена сурогатною матір'ю та від якої відмовилися генетичні батьки. У цьому разі дитина залишається без батьківського піклування (адже сурогатна матір відповідно до умов договору не має право вважатися матір'ю народженої дитини). За таких обставин дитину, яка залишилася без батьківського піклування, повинна захистити країна, в якій народжена ця дитина, країна, яка дала дозвіл на укладання договорів щодо проведення такої ДРТ, як сурогатне материнство.

Аналізуючи статистику щодо покинутих дітей в Україні (сьогодні офіційно відомо 10 таких випадків¹), усвідомлюємо, який додатковий тягар покладається на державу у разі відмови іноземними громадянами від дітей, народжених сурогатними матерями. Тому в цьому напрямі потребує особливої уваги питання саме щодо захисту прав дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які займалися й продовжують займатися дослідженням проблемних аспектів надання послуг медичного характеру, а також приділяли/приділяють увагу й ДРТ, слід назвати М. В. Антокольську (M. V. Antokolska), І. В. Жилинкову (I. V. Zhylinkova), Р. А. Майданика (R. A. Maidanyk), Л. В. Красицьку (L. V. Krasyska), М. О. Менджул (M. O. Mendzhul), С. Булецу (S. Buletsa), В. Ю. Москалюк (V. Yu. Moskaliuk), Н. В. Коробцову (N. V. Korobtsova), К. В. Москаленко (K. V. Moskalenko), І. О. Гожій (I. O. Hozhii), А. О. Тофан (A. O. Tofan), І. І. Онищук (I. I. Onyshchuk), Ю. Ю. Таланова (Yu. Yu. Talanov), І. В. Чеховську (I. V. Chekhovska), О. В. Ілляшенко (O. V. Illiashenko), К. М. Свитнев (K. M. Svytniev), В. А. Ватрас (V. A. Vatrass). Слід зазначити, що ці науковці розглядають загальні проблеми, пов'язані із: 1) наданням послуг медичного характеру; 2) видами ДРТ; 3) загальними аспектами договірної регуляції сурогатного материнства тощо. Питання ж, пов'язані із захистом прав дітей, народжених сурогатними матерями, їх договірне регулювання залишаються поза увагою.

Мета та завдання статті – дослідити окремі аспекти сурогатного материнства, зробивши акцент на питанні захисту прав народженої дитини, запропонувати шляхи подолання проблем, досі не вирішених на законодавчому рівні, сформулювати висновки і пропозиції.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з погіршенням репродуктивного здоров'я (жінки та/або чоловіка) або з інших причин, не пов'язаних із здо-

¹ Слід зазначити, що інформація щодо покинутих дітей, народжених сурогатними матерями для іноземних елементів в Україні, є засекреченою, а отже, не можна визнати дійсну кількість покинутих дітей. У 2019 р. у закордонних ЗМІ була розглянута проблема дітей, яких залишають в Україні іноземці. Щонайменше 10 дітей, народжених від сурогатних матерів, залишилися в українських притулках після того, як закордонні батьки дізналися, що їхні діти народилися з фізичними чи психічними вадами. (Див.: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/syrotysurrohathni-materi/30131839.html>).

ров'ям (наприклад, хвилювання за кар'єру, за зовнішній вигляд тощо), сімейні пари все частіше звертаються до медичних установ з питаннями, пов'язаними із виношуванням та народженням дитини іншою жінкою. Застосування одного з методів ДРТ, зокрема сурогатного материнства є одним з шляхів вирішення цього питання.

Статистика застосування сурогатного материнства як одного з методів ДРТ вказує на те, що до нього методу переважно звертаються іноземні громадяни (сімейні пари), в країнах яких або зовсім заборонено сурогатне материнство, або воно дороговартісне, або з метою приховання самого факту виношування та народження своєї дитини іншою жінкою. Навпаки, серед громадян України цей метод не дуже користується попитом, незважаючи на те, що в Україні офіційно дозволено комерційне сурогатне материнство. Громадяни України все частіше віддають перевагу іншим методам ДРТ, а саме: ЕКО, внутрішньоматковій інсемінації, донорству яйцеклітин та ембріонів. Сьогодні непоодинокими є випадки й кріоконсервації ембріонів.

Отже, Україна є тією країною, де дозволено комерційне сурогатне материнство, країна, в якій це доступно як у грошовому еквіваленті, так і у подальшій процедурі оформлення батьківства щодо народженої дитини. Вочевидь, саме ці фактори приваблюють іноземних елементів обирати саме жінок з України, які виносять та народять дитину (за певну обумовлену винагороду).

У різних державах по-різному вирішується питання щодо можливості застосування ДРТ. У рішенні ЄСПЛ у справі «Labassee v. France» зазначається, що кожна держава може самостійно вирішувати питання про дозвіл або заборону сурогатного материнства на її території. З цього приводу Р. А. Майданик (R. A. Maidanyk), К. В. Москаленко (K. V. Moskalenko) слушно зазначають, що хоча право на репродуктивний вибір передбачено міжнародними та регіональними нормативно-правовими актами, в окремих випадках приписами національного законодавства встановлюються обмеження у здійсненні репродуктивних прав [2, с. 46].

Так, переважна більшість держав світу взагалі забороняє використання ДРТ у вигляді сурогатного материнства. Наприклад, в Іспанії, Італії, Франції, Німеччині та багатьох інших європейських державах сурогатне материнство заборонено зовсім, однак громадяни цих країн звертаються за медичною допомогою до країн, в яких цей метод дозволений на законодавчому рівні. Але слід зазначити, що і в такому разі все ж виникають певні труднощі при вирішенні питань, пов'язаних з визнанням батьківства. Так, у рішеннях Верховного федерального суду ФРН від 20.03.2019 р. у справах XII ZB 530/17 та XII ZB 320/17 про реєстрацію батьками дітей, народжених сурогатними матерями в Україні, головним в обох спорах було питання визначення права, яке має застосовуватись до відносин щодо встановлення походження такої дитини. В обох рішеннях вища судова інстанція ФРН встановила, що до цих правовідносин згідно з абзацом 1 ст. 19 Вступного закону до Цивільного кодексу ФРН має застосовуватись право держави, в якій дитина постійно проживає, тобто право ФРН, а не право

країни його народження – України. Такий висновок зроблено на підставі ст. 16 Закону «Про міжнародне приватне право» [3].

У Нідерландах, Португалії, Греції, Канаді, Австралії, Ізраїлі, Швейцарії, Іспанії, Норвегії, Великій Британії дозволено некомерційне (безоплатне) сурогатне материнство (altruistic surrogacy).

На сьогодні комерційне сурогатне материнство заборонено також у Таїланді та Індії. У цих країнах дуже популярним було комерційне сурогатне материнство і це не випадково, адже ці країни завжди вирізнялися високою народжуваністю, а отже, виносити та народити дитину для жінок цих країн було нескладно. У свою чергу генетичних батьків приваблювала низька ціна за надану послугу порівняно з цінами на аналогічні послуги в інших країнах. Але представники влади Таїланду та Індії все ж заборонили комерційне сурогатне материнство у своїх країнах. Однак залишається відкритим питання щодо безоплатного надання послуги сурогатного материнства за тайськими та індійськими законами. Про заборону використання сурогатного материнства з комерційною метою йдеться у Брюссельській декларації Всесвітньої медичної асоціації (1985 р.) [4].

Дозволено комерційне сурогатне материнство (commercial surrogacy) у Литві, Люксембурзі, Польщі, Румунії, Словаччині, Грузії, Україні, Білорусії, РФ, Казахстані, Австралії (частково), а також у деяких штатах США. Щодо США, то повна заборона сурогатного материнства передбачена в законодавстві чотирьох штатів. Серед штатів, які забороняли сурогатне материнство, до недавніх часів був і Нью-Йорк. Однак 03.04.2020 р. сурогатне материнство було легалізовано («A Medical Practitioner's Guide to the Child Parent Security Act») (документ набрав чинності 15.02.2021 р.).

Зазначимо, що перший випадок сурогатного материнства було зареєстровано у 1985 р. в Америці. Літня жінка виносила дитину своєї доньки, оскільки в останньої була неоперабельна непрохідність труб [6]. Перша дитина від сурогатної матері з'явилася в 1991 р. у Харкові, під наглядом професорів В. І. Грищенка та Ф. В. Дахно. Тоді мама народила дитину власній доньці, яка мала вроджену відсутність матки [7].

Сьогодні відповідно до наданої можливості сурогатне материнство перетворилось в Україні на медичний бізнес [8; 9]. Показовою в цьому плані є практика 2020 р., коли внаслідок перших суворих карантинних заходів 162 сім'ї не змогли в'їхати (виїхати) на територію (з території) країни, де народилися діти від сурогатних матерів для подружніх пар (генетичних батьків), які відповідно до умов договору повинні були у визначені строки після народження дитини оформити документи щодо свого батьківства та вивезти дітей до своєї країни. Однак протягом трьох місяців цього зроблено не було, і дітей перевезли представники медичного центру до готельного комплексу, де їм постійно надавалася медична допомога, огляд тощо. Така інформація відкрила очі щодо кількості дітей, які народжуються щомісяця в Україні за допомогою сурогатного материнства. Насправді кількість дітей, які щомісяця народжуються за допомогою

сурогатних матерів, – це таємниця, яка не розголошується спеціалізованими медичними установами, яким дозволено займатися проведенням ДРТ. І тільки певні форс-мажорні обставини дають можливість побачити, як активно працює даний метод в нашій країні.

Основу відносин сурогатного материнства складають договірні правовідносини, які відносяться до договорів, спрямованих на надання послуг, а саме послуг медичного характеру.

За договором про сурогатне материнство сурогатна матір (виконавець) дає згоду на те, що в її організм буде підсажено ембріон сімейної пари (замовника), і з цим приймає на себе обов'язок виношування та народження дитини, а замовник зобов'язується сплатити всі обумовлені витрати. Умовно витрати можна поділити на два види: 1) витрати, пов'язані з нормальним протіканням вагітності (належне харчування, проживання, лікування, медичний огляд, медичні аналізи тощо) та 2) витрати, пов'язані з винагородою сурогатній матері (виконавцю) за належне виконання покладених на неї обов'язків, пов'язаних з належним виношуванням та народженням дитини. Все це повинно бути прописано в договорі для того, щоб у подальшому не виникало зайвих проблем.

Стаття 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я [10] передбачає, що застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється за медичними показаннями повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умов наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці.

Сурогатними матерями можуть бути жінки, які дали на це добровільну згоду [11]. Вимоги, що висуваються до сурогатних матерів: вік (від 18 до 36 років¹), наявність власної здорової дитини, відсутність негативних фенотипічних проявів; задовільне соматичне здоров'я; відсутність протипоказань для участі в програмі донації ооцитів; відсутність спадкових захворювань; відсутність шкідливих звичок: наркоманія, алкоголізм, токсикоманія [12]. Таким чином, підбираються здорові жінки, які вже народжували дитину і які не проти виступити в ролі сурогатної матері, яка допоможе виносити та народити дитину для іншої сімейної пари.

Сурогатна мати не може бути одночасно донором яйцеклітини. Адже траплялися випадки, коли: 1) жінка була донором яйцеклітини і після народження не могла віддати дитину, бо була природно прив'язана до дитини; 2) за медичними показниками така жінка є матір'ю дитини, від якої відповідно до умов договору зобов'язана відмовитися. Тому на законодавчому рівні передбачено пряму заборону жінки бути одночасно донором яйцеклітини. Донорство яйцеклітин – це процедура, при якій жінка, яка бажає стати матір'ю, вдається до яйцеклітин жінки-донора. Яйцеклітини донора поєднуються зі сперматозоїдами партнера пацієнтки для отримання ембріонів. Таким чином, донорство

¹ Слід зазначити, що не так давно лікарі зазначали, що жінка у віці до 40 років включно, підходила на роль сурогатної матері.

яйцеклітин дає можливість пережити чудо народження нового життя жінкам, які можуть стати матір'ю іншим шляхом. Однак у випадках сурогатного материнства потрібно додатково звертатися до донора-жінки. Частина 2 ст. 139 СК України встановлює заборону на оспорювання материнства у випадках, якщо було здійснено процедуру перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям у результаті застосування ДРТ.

Жінка, яка перебуває у шлюбі, може бути сурогатною матір'ю тільки за письмовою згодою чоловіка.

Щодо замовників, то законодавством визначено, що цим методом можуть скористатися виключно сімейні пари. Не може укласти договір з сурогатною матір'ю, наприклад, самотній чоловік. Однак виникає питання, а якщо все ж чоловік-одинак звернувся до медичної установи, до агента щодо надання такої послуги, як сурогатне материнство, йому не було відмовлено і така послуга у належній формі була надана та відповідно оплачена, як бути в цьому разі? На перший погляд, відповідно до букви закону, якщо справу буде розглядати суд, то є підстави визнати укладений договір недійсним. З іншого боку, якщо дитина вже народилася і постало питання щодо визнання батьківства, то у цьому разі потрібно захистити дитину, не дати їй залишитися без батьківського піклування. Пріоритетна мета захисту прав та інтересів дитини може бути виправдана лише необхідністю легалізації правового зв'язку дітей, народжених сурогатними матерями для самотніх чоловіків, з їхніми генетичними батьками і цим забезпечити таким дітям батьківське піклування, хоча і в особі одного батька.

Отже, такий випадок є винятком із загального правила, що може бути застосовано виключно для захисту дитини.

На розгляд українського парламенту неодноразово вносилися законопроекти про регулювання сфери сурогатного материнства, однак із тих чи інших причин комплексний закон, який би забезпечував належне державне регулювання сурогатного материнства в Україні, досі відсутній.

Безперечно, саме договір у визначених правовідносинах виступає джерелом права. Регулювання договором суспільних відносин ще у 60-х роках ХХ ст. отримало назву автономного регулювання. Особливо зростає значення договору за сучасних умов, коли, на думку Ю. О. Тихомирова (Yu. O. Tykhomyrova) договір «не лише стає основним регулятором економічних відносин, а й набуває значення універсального регулятора» [13, с. 181]. На думку М. М. Марченка (M. M. Marchenko), розширення сфери застосування правових договорів, як і посилення процесу договірної правотворчості з розвитком будь-якого нашого суспільства та держави, безсумнівно, є прогресивним явищем. У теоретичному та практичному плані це означає відоме обмеження державної монополії у сфері національної правотворчості та включення до цього процесу низки інших, недержавних суб'єктів [14, с. 289]. Конститутивною ознакою сурогатного материнства, як зазначає М. В. Антокольська (M. V. Antokolska), є укладення договору з сурогатною матір'ю [15, с. 181–182].

Отже, на перший погляд, Україна дає право на застосування ДРТ, дає навіть згоду на укладення договорів з іноземними громадянами, однак не забезпечує належну нормативно-правову базу цього питання. Тому всі аспекти слід відображати у договорі (як джерелі права), який укладається між сурогатною матір'ю та генетичними батьками. Тож сторонам такого договірної зобов'язання потрібно бути дуже уважними при вирішенні питань щодо умов договору. Гадаємо, не зайвим було б на законодавчому рівні запропонувати модельний договір, щоб зацікавлені сторони до укладення свого договору мали можливість ознайомитися з умовами, з правовими наслідками порушення його умов.

Окремої уваги заслуговує й питання щодо прав дитини народженої сурогатною матір'ю. У законодавстві, на жаль, нічого не вказано щодо прав такої дитини, тому й постає чимало проблем, одна з яких пов'язана із відмовою генетичними батьками від дитини. То ж це питання має бути обумовлене в договорі.

Таким чином, у договорі про надання послуг сурогатною матір'ю по виношуванню та народженню дитини обов'язково слід визначити правові наслідки для батьків при відмові від народженої дитини, зокрема, що замовники (генетичні батьки) з народженням дитини є її батьками, і у разі відмови від дитини батьки не звільняються від обов'язку матеріального утримання дитини до настання повноліття. Потрібно також прописати розмір цього утримання. Вважаємо, якщо ці питання будуть вирішені у договірному порядку, тоді дитина буде більш захищеною. Як зазначено в Декларації прав дитини, дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження [16].

Таким чином, держава, яка дозволяє укладення договорів сурогатного материнства на комерційній основі, покладає на себе обов'язок на випадок залишення дитини генетичними батьками, надати їй: 1) опіку; 2) належні умови проживання та виховання; 3) догляд та лікування. Для належного виконання покладених обов'язків на державу не зайвою буде й фінансова допомога від батьків, які відмовилися від дитини. Тоді у сукупності покинута дитина зможе отримати необхідне для її розвитку. Отже, не можна на одну сторону покласти обов'язки, а на іншу права, права та обов'язки повинні бути співрозмірні обмінюваним благам [17].

Додатково заслуговує уваги й умова про те, що сурогатна мати після народження дитини не має ніяких прав щодо дитини. Може й не варто так категорично визначати умови договору? На перший погляд, у досліджуваних цивільних правовідносинах спостерігається обмеження у правах.

Під обмеженнями прав Б. В. Єбзаєв (B. V. Yebzaiev) розуміє дозволені Конституцією та встановленими законами вилучення з конституційного статусу особи і громадянина, тобто зменшення матеріального змісту основних прав [18, с. 36]. На думку В. Кожевникової (V. Kozhevnikova), «з точки зору структури норм сімейного права обмеження в гіпотезі зазначаються як правові підстави у вигляді юридичних фактів, за наявності яких виникає обмеження конкретного права» [19, с. 18]. Деякі вчені ототожнюють категорію «обмеження» та

категорію «обов'язок». Як зазначає Є. О. Мічурін (Ye. O. Michurin), обов'язок може визначати дію окремих обмежень, зумовити існування окремих майнових прав фізичних осіб, яке виявляється в покладанні на особу, стосовно якої діє обмеження, обов'язку вчиняти певну дію, передбачену законом [20, с. 340]. Ми є прихильниками позиції, що «обмеження» є зменшенням матеріального змісту основних прав, передбачених Конституцією України та іншими законами. Отже, наявним прикладом обмеженням у правах є саме обмеження у правах щодо дитини, народженої сурогатною матір'ю, тому щоб все-таки не застосовувати визначену категорію, потрібно у договорі приділити увагу підставам, за яких сурогатна матір може здійснювати (як мати) суб'єктивні цивільні права.

Так, у разі відмови від дитини вважаємо, що перше право на дитину має сурогатна матір, яка виносила і народила дитину. Таким чином, дитина буде більш захищеною, а сурогатна мати зможе здійснити свої суб'єктивні права та обов'язки щодо дитини.

Позитивним моментом є те, що проблемами захисту материнства і дитинства, в тому числі сурогатного материнства, опікується Рада Європи. Так, Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016–2021 рр.), встановлюючи пріоритети цієї міжнародної організації у зазначеній сфері, наголошує, що Рада Європи вживатиме заходів у найкращих інтересах дитини в контексті нових форм сім'ї та біоетики, особливо з урахуванням сурогатного материнства [21]. Здійснення цієї стратегії покладено на Спеціальний комітет з прав дитини. Проблемам сурогатного материнства в Європі була присвячена доповідь під час роботи сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи у жовтні 2016 р. [22].

Висновки. Навіть якщо на законодавчому рівні не повною мірою врегульовані питання щодо ДРТ, прав та обов'язків сурогатної матері та генетичних батьків, захисту дітей, ці питання повинні бути прописані належним чином у договорі. Договір у визначених правовідносинах виступає джерелом права. Тому доцільно на законодавчому рівні запропонувати модельний договір досліджуваних правовідносин для можливості сторонам у будь-який час до підписання договору ознайомитися з його пунктами і вирішити, чи погоджуються вони з такими умовами, усвідомлюючи відповідальність, яка покладатиметься на сторін за неналежне виконання чи невиконання покладених обов'язків.

Список літератури

1. Гожій І. О., Тофан А. О. Деякі проблемні аспекти сурогатного материнства з іноземним елементом *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 224–230. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.34>.
2. Майданик Р. А., Москаленко К. В. Репродуктивні права та деякі обмеження у їх здійсненні (на прикладі Австрії та Китаю). *Правове регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я: корупційні виклики під час пандемії* : матеріали V Мед.-прав. форуму (м. Харків, 9–10 груд. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 46.
3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 23.01.2022).
4. Всемирная медицинская ассамблея. Декларация по правам человека и личной свободе медицинских работников. Принята 37-й Всемирной медицинской ассамблеей, Брюссель,

Бельгія, октябрь 1985 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_325/sp:max100 (дата звернення: 23.01.2022).

5. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности. Москва : НОРМА, 1997. 304 с.

6. Свитнев К. Н. Обзор правоприменительной практики по делам, связанным с оспариванием отказов органов ЗАГСа в регистрации детей, рожденных в результате реализации программ сурrogатного материнства. *Семейное и жилищное право*. 2012. № 1. С. 12–15.

7. Свитнев К. Н. Вспомогательные репродуктивные технологии: правовые коллизии. *Правовые вопросы в здравоохранении*. 2011. № 5. С. 52–61.

8. Nadon V. V., Mendzhul M. V., Kotlyar O. I. Legal basis for the use of assisted reproductive technologies: a comparative analysis of the legislation of Ukraine and European States. *Wiadomości Lekarskie*. 2021;74(11 p.2): 3021-3025.

9. Mendzhul M. V., Nadon V. V., Rekova Z. O. Protection of the rights of children born by surrogate mothers during the COVID-19 pandemic. *Wiadomości Lekarskie*. 2021;74(11 p.2): 2999-3004.

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 23.01.2022).

11. Пересада О. А., Лебедько А. В. Вспомогательные репродуктивные технологии: этические и юридические проблемы. *Медицинские новости*. 2005. № 6. С. 5–11. URL: <http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=932> (дата звернення: 23.01.2022).

12. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 23.01.2022).

13. Тихомиров Ю. А. Публичное право. Москва : БЕК, 1995. 496 с.

14. Марченко М. Н. Источники права. Москва : Проспект, ТК Велби, 2005. 760 с.

15. Семейное право : учебник /под ред. М. В. Антокольской. Москва : Юрист, 1996. 366 с.

16. Декларація прав дитини : Міжнародний документ від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 23.01.2022).

17. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин : монографія. Харків : Право, 2017. 392 с.

18. Эбзеев Б. В. Круглый стол журнала «Государство и право». Принципы, пределы основания ограничения прав и свобод человека по российскому законодательству и международному праву. *Государство и право*. 1998. № 7. С. 36–42.

19. Кожевнікова В. Співвідношення правової категорії «обмеження» з іншими правовими категоріями у праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 18–21.

20. Мичурин Е. А. Осуществление и ограничение имущественных прав : монография. Москва : Юрист, 2011. 340 с.

21. Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016–2021). База даних «Законодавство України». URL: <https://www.msp.gov.ua/files/st.pdf> (дата звернення: 18.04.2021).

22. Звіт за результатами роботи Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї Ради Європи під час Четвертої частини сесії ПАРЕ 2016 року м. Страсбург. База даних «Законодавство України». URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2323_Zvit_10-16_\(10-16\).htm](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2323_Zvit_10-16_(10-16).htm) (дата звернення: 18.04.2021).

References

1. Hozhiy, I.O., Tofan, A.O. (2020). Deyaki problemni aspekty surohathnoho materynstva z inozemnym elementom [Some problematic aspects of surrogate motherhood with a foreign element]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, 3, 224–230. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.34> [in Ukrainian].

2. Maydanyk, R.A., Moskalenko, K.V. (2021). Reproduktyvni prava ta deyaki obmezhennya u yikh zdiysnenni (na prykladi Avstriyi ta Kytayu). *Pravove rehulivannia diialnosti u sferi okhorony zdorov'ia: koruptsiini vyklyky pid chas pandemii*: mater. V Med.-prav. forumu (m. Kharkiv, 9–10 hrud. 2021 r.). Kharkiv: Pravo, 46 [in Ukrainian].

3. Pro mizhnarodne pryvatne pravo: Zakon Ukrayiny vid 23.06.2005 r. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.

4. Vsemirnaya meditsinskaya assambleya. Deklaratsiya po pravam cheloveka i lichnoy svobode meditsinskikh rabotnikov. Prinyata 37-y Vsemirnoy meditsinskoy assambleyey, Bryussel', Bel'giya, oktyabr' 1985 g. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_325/sp:max100.

5. Voyevodin, L.D. (1997). Yuridicheskiy status lichnosti. Moscow: NORMA [in Russian].

6. Svitnev, K.N. (2012). Obzor pravoprimeritel'noy praktiki po delam, svyazannym s osparivaniyem otkazov organov ZAGSa v registratsii detey, rozhdennykh v rezul'tate realizatsii programm surrogatnogo materinstva. *Semeynoye i zhilishchnoye pravo*, 1, 12–15 [in Russian].

7. Svitnev, K.N. (2011). Vspomogatel'nyye reproduktivnyye tekhnologii: pravovyye kollizii. *Pravovyye voprosy v zdavoookhraneni*, 5, 52–61 [in Russian].

8. Nadon, V.V., Mendzhul, M.V., Kotlyar, O.I. (2021). Legal basis for the use of assisted reproductive technologies: a comparative analysis of the legislation of Ukraine and European States. *Wiadomości Lekarskie*, 74(11 p.2), 3021–3025 [in Poland].

9. Mendzhul, M.V., Nadon, V.V., Rekova, Z.O. (2021). Protection of the rights of children born by surrogate mothers during the COVID-19 pandemic. *Wiadomości Lekarskie*, 74(11 p.2), 2999–3004 [in Poland].

10. Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro okhoronu zdorov'ya: Zakon Ukrayiny vid 19.11.1992 r. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

11. Peresada, O.A., Lebed'ko, A.V. (2005). Vspomogatel'nye reproduktivnyye tekhnologii: jeticheskije i juridicheskie problemy. *Medicinskie novosti*, 6, 5–11. URL: <http://www.mednovosti.by/journal.asp?article=932> [in Russian].

12. Poryadok zastosuvannya dopomizhnykh reproduktivnykh tekhnolohiy v Ukrayini: nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ya Ukrayiny vid 09.09.2013 r. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.

13. Tikhomirov, Yu.A. (1995). Publichnoye pravo. Moscow: BEK [in Russian].

14. Marchenko, M.N. (2005). Istochniki prava. Moscow: Prospekt, TK Velbi [in Russian].

15. Antokol'skaya, M.V. (Ed.). Semeynoye pravo. (1996). Moscow: Yurist [in Russian].

16. Deklaratsiya prav dytyny: Mizhnarodnyy dokument vid 20.11.1959 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (data zvernennya 23.01.2022)

17. Nadon, V.V. (2017). Sub'ektyvnyi obov'язok yak element zmistu tsyvilnykh pravovidnosyn. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

18. Ebzeyev, B.V. (1998). Kruglyy stol zhurnala «Gosudarstvo i pravo». Printsipy, predely osnovaniya ogranicheniya prav i svobod cheloveka po rossiyskomu zakonodatel'stvu i mezhdunarodnomu pravu. *Gosudarstvo i pravo*, 7, 36–42 [in Russian].

19. Kozhevnikova, V. (2018). Spivvidnoshennya pravovoyi katehoriyi «obmezheniya» z inshymy pravovymy katehoriyamy u pravi. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 1, 18–21 [in Ukrainian].

20. Michurin, Ye.A. (2011). Osushchestvleniye i ogranicheniye imushchestvennykh prav. Moscow: Yurist [in Russian].

21. Stratehiya Rady Yevropy z prav dytyny (2016–2021). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny». URL: <https://www.msp.gov.ua/files/st.pdf>.

22. Zvit za rezultatamy roboty Postiinoi delehatsii Verkhovnoi Rady Ukrainy u Parlamentskii Asamblei Rady Yevropy pid chas Chetvertoyi chastyny sesiyi PARYE 2016 roku m. Strasburh. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny». URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2323_Zvit_10-16_\(10-16\).htm](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2323_Zvit_10-16_(10-16).htm).

Nadon V. V., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Civil Law № 2, Yaroslav Mudryi National law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: nadonviktoria@gmail.com ; ORCID 0000-0001-8240-7717

Protection of the rights of children born with surrogate mothers (contractual regulation)

In connection with the deterioration of reproductive health (women and men) or other reasons not related to the health of the couple, with the emergence of new methods of overcoming infertility,

experts talked about the prospect of forming a fourth generation of human rights while preserving the reproductive health of the nation. One of the types of assisted reproductive technologies is surrogacy. Today, this species is very popular, which is used by married couples.

Statistics show that this method is usually used by foreign nationals (married couples), in whose countries either surrogacy is completely prohibited, or this method is expensive, or in order to hide the delivery and birth of another child. Therefore, Ukraine is the country where commercial surrogacy is allowed, the country where it takes place is available in financial terms and the subsequent procedure is minimized in time. Accordingly, it is these factors that attract foreign elements to choose a woman from Ukraine who carries and gives birth to a child on an equivalent basis.

The basis of these legal relations are contractual legal relations, which relate to contracts aimed at providing services, namely medical services. Under the surrogacy agreement, the surrogate mother (performer) agrees that the embryo of the married couple (customer) will be implanted in her body and thus assumes the obligation to bear and give birth to a child, and the customer undertakes to pay all agreed costs. Costs are divided into two types. These are: 1) costs associated with the normal course of pregnancy (proper nutrition, accommodation, treatment, medical examination, medical tests, etc.) and 2) costs associated with the remuneration of the surrogate mother (performer) for proper performance of her duties, related to the proper delivery and birth of a child. All this must be spelled out in detail in the contract so that in the future there are no unnecessary problems. Thus, with the consent of the woman to become a surrogate mother, from that moment on she is entrusted exclusively with the responsibilities set out in the contract and which she must perform properly. If the surrogate mother will perform her duties improperly, she will not receive the remuneration specified in the terms of the contract. As for the customer (married couple), they have a single obligation to pay all the stipulated costs. However, it is also worth noting the obligation of genetic parents to give birth to a child and to protect children born to surrogate mothers who have been abandoned by their genetic parents (or have not come to pick them up in the country where they were born). In this aspect, the protection of the rights of children born to surrogate mothers needs scientific and practical attention, defining not only the responsibilities of such mothers but also in certain cases and rights, as well as certain additional responsibilities imposed on genetic parents (customers) regarding the material maintenance of the child from which they refused for certain or unspecified reasons.

Keywords: surrogate mother; genetic parents; embryo; customer; executor; contract; provision of medical services; protection; child.

Рекомендоване цитування: Надъон В. В. Захист прав дітей, народжених сурогатними матерями (договірне регулювання). *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 17–27. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.156.251764> .

Suggested Citation: Nadon, V.V. (2022). Zakhyst prav ditei, narodzhenykh surohathnymy materiamy (dohovirne rehuliuвання) [Protection of the rights of children born with surrogate mothers (contractual regulation)]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 156, 17–27*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.156.251764> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 23.01.2022 р.